

peccata, si motus ipsi non quaerantur, nec sit periculum iis consentiendi. Esset tamen quoad potest dissuadendus, at non sub gravi cogendus per se, si nempe aliud non obstat. *Croix.*

Ad 17. Si cubandi modus praebet matri vel filio proximam peccandi occasionem, et exinde frequentes lapsus, omni modo separatio fieri debet; peccatum enim etiam cum propriae vitae dispendio fugere tenemur. Si vero non sequatur, vel non nisi valde raro offensa Dei, et oportuna et efficacia adhibeantur remedia ad tentationes superandas, tunc urgente necessitate potest tolerari; nam ad fugiendam remotam peccati occasionem, qualis in hypothesi esset nostra, nulla lege obstringimur grave subire incommodum, uti esset supra nudam tabulam cubare. Ceterum in praxi non facile admitterem; nam rarum est, quod aliqua culcita stramentitia saltem ab aliquo benefico non inveniatur. *Giribaldus, Croix.*

Ad 18. Utique; quia ex 4 decalogi praeepto filii tenentur obedire parentibus in iis quae sunt licita; licita autem sunt ex casu in horis pomeridianis quae mater praecipit ad ea pericula vitanda ex benigna interpretatione legis et benigna permissione Ecclesiae; nam est ad grave damnum animae vitandum. Videat tamen mater, ne id ad finem lucri praecipiat; et recte monet Suarez supradicta cum mica salis esse intelligenda. *Resol. casuum consc. sub Lambertini.*

Ad 19. Primus, Cacus est sacrilegus, quia actus exterior ab eo conceptus est furandi in tali loco, nempe in ecclesia; ideo participat seu contrahit eandem malitiam specificam, quam importat ipsum reale furtum in ecclesia. Non secundus, Cadmus, quia respectu illius actus interioris peccaminosi in ecclesia concepti, locus sacer omnino accidentarius est. *Suarez, Sotus, Azorius.*

Ad 20. Cinxia adhuc tenetur observare votum, quia causa illius finalis fuit alimentatio commodior familiae, quae adhuc subsistit, imo crebuit ex morte patris; esto quod causa impulsiva cessaverit. Excipie nisi ipsa pro fine praefixerit directe levamen patris ab omni suo incommodo et anxietate in curanda familiae alimentatione: quod tamen non ita facile supponitur. — Quoad juramentum, si execrando juravit ex animo et vera jurandi intentione, et se obligandi, tunc perseverante occasione jurgiorum, si sit in sua potestate, tenetur domum deserere: quia nihil deest ad juramenti valorem. Secus autem si ea verba protulerit ex quadam impatientia, ut solent mulieres; tunc non habetur religiosum et verum juramentum. *Bonacina.*

Ad 21. Si Achior misit virum communiter habitum uti fidelem ad deferendum calicem, satisfecit; quia ex parte sua opus praestitit promissum, nec fuit per ejus negligentiam, si calix Lauretum non pervenit. Item satisfecit voto missarum, si eas probo commiserit presby-

tero, quia votum non fuit de Sacris cum effectu celebrandis, sed de illorum consueta via celebratione curanda. Non vero satisfecit tertio voto, quia eleemosyna est de aliquo aliunde non debito; filius autem saltem ex pietate jam tenetur alere parentem pauperem. Excipie si postea pater egenus sit factus, adeo ut censeantur mutatae circumstantiae; vel si talis fuerit voventis animus. Ita resolvit *Fedeli.*

Ad 22. Pessime sensit Alanus; quamvis enim plerumque sacrilegium sit peccatum commissionis; in dictis tamen casibus vere est peccatum omissionis, quia ommissio debitae curae non minus cedit in irreverentiam gravem rerum sacrarum, quam quaevis alia indigna tractatio earumdem. Hic C. *Reliqui noluimus*, l. III, t. LXIV de cust. Euch. habetur: *Praecipimus ut oratoria, vasa, corporalia et vestimenta praedicta munda et nitida conserventur; nimis enim videtur absurdum in sacris sordes negligere, quae dedecere etiam in profanis. Voit.*

Ad 25. Primo, an sit verum votum, pendet ab intentione Beatricis. Juxta Sanchez quantum verba sonant, videtur esse votum, quia pactum continent non secus ac dicerem: *Ego faciam hoc, si tu feceris illud;* vel *Promitto me facturum, si tu feceris;* adeoque si sit dubium an utens his verbis habuerit intentionem se obligandi, praesumendum est habuisse, quia dixit verba quae de se pactum significant. Negari tamen non potest quod plurimi nesciant an haec et similia verba pactum verum contineant; tunc censere non debent vovisse; — 2. in hoc frequenti casu debet poenitens interrogari, an illa verba proferendo tantum cogitaverit de B. Maria vel alio Sancto; et non de Deo. Si ita affirmat, non fuit votum proprie dictum, ergo nec reservatum; sed dispensabile ab episcopo, quia saltem est promissio sacra et actus hyperduliae vel duliae: si enim B. Virginem et Sanctos licite possum colere cultu sacro in contestationem eorum excellentiae supernaturalis et gloriae, cur non liceat eis aliquid promittere ad honorandam eorum excellentiam supernaturalem? ergo tale promissum sacrum etiam cadit in debitum sacrum. Si vero poenitens dicat se quidem cogitasse de Deo, sed solum intendisse promittere B. Virgini, iterum non est votum proprie dictum, cum votum sit promissio facta Deo. Ceterum in dubio non quidem de vera promissione, sed de promissionis directione recte dicunt judicandum verum votum; nam ex communi acceptione dum vovemus Sanctis, sensus est voveri Deo in honorem simul Sanctorum; — 3. hinc patet responsio ad tertium; si verum votum, sine dispensatione nequit nubere; secus potest. *Voit.*

Ad 24. Si non tantum causa impulsiva, sed etiam motiva et quidem principalis voti videtur fuisse ad declinandam patris iram, ut apparet ex casu, mortuo patre, votum Manlii cessat; nam votum non obligat

ultra mentem et intentionem voventis. *Azorius, Sylvester, Suarez, Antonius a S. Spiritu.*

Ad 25. Juxta alios Harduinus etsi primitus peccaverit, si promisit cum animo non stando juratis promissis, non peccat si nunc non redeat (secluso scandalo ac catholice religionis detrimento): imo neque potest redire, quia semel ac scit se injuste perimendum, si redeat, idem esset ac se injuste morti tradere. Sed juxta alios potest licite redire, quia directe hoc est juramentum solvere, ac fidelem se exhibere; non vero mortem incurrere; mors enim non ab ejus reditu, sed ab aliorum iniquitate repetenda est. *Giribaldus.*

Ad 26. Non peccavit Beda non jejunando si labores fuerunt tales qui per se a jejunio excusent; quia præsuntur votum jejunii fecisse ad modum quo obligat jejunium ecclesiasticum, a quo liberantur gravibus defatigati laboribus. Non peccavit inadvertenter bibendo vinum, quia nulla deliberatio, ut supponitur; tenetur tamen adhuc ad jejunium, quia abstinentia a vino est tantum accessorium ad jejunium. Votum differendo per se non peccavit graviter, nam quilibet sic vovens censetur id facere sub tacita conditione, *proxime faciam, nisi aliunde sim rationabiliter impeditus.* Aliud est de votis perpetuis quæ dilatione diminuuntur: sic qui vovit religionem, non potest expectare per annos, secus notabile tempus subtraheretur divino servitio. Non potest tandem per alium voto satisfacere, quia votum peregrinandi supponitur personale; unde si ipse non potest, non tenetur alium substituere; nisi de facto etiam hoc promississet. *Voit.*

Ad 27. Votum Benosi est validum, quia castitas est absolute majus bonum etiam consuetudinario; potest enim talis adhibere remedia ad refranandam suam libidinem; et vovendo castitatem ad ista media implicite se obligavit; nec constat dixisse se nolle illa adhibere. — Si res parvæ omissæ sint disparatæ (ut in casu) nec unibiles, non peccavit mortaliter eas omittendo singulas in parva quantitate; secus mortalis reus est: et si intentio voventis fuit compensare altero die quod præcedenti omittat; non peccavit ullo modo omittendo, sed tenetur adhuc satisfacere obligationi. — Se inebriando non præcise peccavit contra votum, cum id non promiserit cum voto: peccaret tamen contra votum, si post ebrietatem non daret eleemosynam, quia hoc in sui poenam cum voto promisit; aliter esset si vovisset se non amplius inebriari, tunc aliud esset votum. *Voit.*

Ad 28. Contractus in plena ebrietate a Damaso initus non valet, ob defectum usus rationis, consequenter et deliberationis. Neque secundus contractus sub conditione initus ad peccatum inducente; nam non datur obligatio ad peccatum. Sed conditione impleta, si res sit pretio æstimabilis, contrahens obligatur ad implendum promissum; ita ut si

unus compleverit partem suam, obligetur alter explere suam partem, si licita sit. Neque valet contractus ad malum, si juramento firmetur; nam juramentum non est vinculum iniquitatis. *Voit.*

Ad 29. Recte distinguunt: si Diogenes expresse vel tacite convenit cum Dativo, ut rem vendat 10, et si quid ultra acceperit, sibi retineat, hoc pacto Dativus potuit excessum retinere. Secus non, sed tenetur illum tradere Diogeni. Non potest enim retinere aliquid neque ratione rei venditæ, quia illud est pretium rei, ideo pertinet ad dominum ipsius rei; nec ex eo quod dominus designaverit pretium, quia sine pacto tacito vel expresse retentionis augmenti, illa designatio tantum facta est, ne infra 10 venderetur; nec ratione industriæ, quia augmentum pretii non fructus qualiscumque industriæ, sed est fructus annuli spectantis ad dominum, cujus nomine Dativus tantum vendidit: ergo augmentum spectat ad dominum; at potest Dativus pro suo labore et industria competentem mercedem exigere. *Voit.*

Ad 30. Si Numerius qui locavit equum non erat locator ex officio seu professione, tunc vir pinguis tenetur de damnis, etsi omnem curam habuerit circa equum; quia in hoc casu rogatus de locatione attendit personæ quæcum agebat, alia exclusa: unde locum habuit dolus. Si vero erat locator ex officio, vir pinguis ad nihil tenetur; in hoc enim casu locatio censetur facta more communi locatorum, qui dantes equos conductoribus, non attendunt an debeat inservire petenti vel alteri; et probe sciunt ipsi, quod sæpius unus præ alio petit. Ita *Casianus a S. Elia.*

Ad 31. Negative; hæc enim Annibalis tristitia per se non est displicentia de bono proximi, nempe de lucro quod alii mercatores percipiunt (quod certe esset contra charitatem); sed est displicentia quia ipse lucro careat. Est tamen res periculosa, utpote inducens ad fraudes pro captando lucro, vel ad invidendum aliis. *Pontas, Coninchus.*

Ad 32. Negative; neque enim aliquid Apollonio debetur ex justitia, cum nullum jus ipsi competeret Grotium verberandi; si ideo verberationem omisit, id fecit ad quod jam tenebatur. Neque ex fidelitate, quod enim sic maleficis promittitur, non promittitur omnino libere, sed ex quadam coactione, quia secus nolunt a mala desistere. *Regius.*

Ad 33. Negative: Pupius non est tutus in conscientia, eo quod *ultima voluntas defuncti omnibus modis observari debet, ac pro lege habenda est* (Can. ultima volunt. 15. q. 2; et Authen. de nupt.). Nec refert, quod communitas consentiat; non enim consentit libere, et aliunde videtur esse contra Constitutionem *Quarta cura* Benedicti XIV. *Lugo.*

Ad 34. Si Batyllus quando injunxit celebrationem adhuc poterat satisfacere creditoribus, sacerdos potest celebrare; tunc enim creditum

hoc, cum non esset alicui specialiter obligatum, poterat Batyllus de illo disponere ad libitum. Si Batyllus quando Missas dedit erat impos, tunc sacerdos si erat conscius hujus impotentiae, tenetur hæredibus acceptum restituere; nam scienter actionem posuisset injustam in creditorum fraudem, ut verius dicunt. Si vero non erat conscius, attento jure positivo non videtur damnandus, juxta illud: *Si quid in fraudem creditorum factum sit, si tamen is qui fecit, ignoravit, cessare videntur verba edicti*: L. *Quod autem* ff. quæ in fraudi. *Giribaldus*.

Ad 35. Non potest Panetius licite de novo contrahere, si grave non incurrat periculum incontinentiæ; quia si faceret, medium aptum negligeret ad satisfaciendum creditoribus. Secus potest; nam salus animæ est bonum altioris ordinis, quod omnia alia vincit. *Croix*.

Ad 36. Si agitur de levi imminutione, et tunc ad id tenetur Ninus, sicut etiam eodem fine tenetur imminuere expensas circa victum, vestitum, etc. Si agitur de diminutione notabili, et iterum ad id tenetur, si ideo non mutatur status, aut mutatur injuste acquisitus; tunc enim nulla causa excusans. Si tamen judicio prudentum, status earumdem filiarum juste acquisitus mutatur, dotem Ninus imminuere non tenetur; nam est regula, quod nemo tenetur decidere a proprio statu juste acquisito, ut satisfaciatur creditoribus. Idem est, si imminuta dote, filia sponsum non invenirent, cum periculo pudicitiae; agitur tunc de bono superioris ordinis. *Lessius*.

Ad 37. Etsi Diogenes, stante bona fide et ignorantia invincibili, non peccaverit, tamen quia latens defectus propter quem bos statim periit, fuit circa substantiam (bos enim notabiliter infirmus venditus fuit ut sanus, et quidem taliter ut fuerit inutilis emptori), sequitur contractum fuisse nullum; ideoque esse restituendum pretium. *Beja, Giribaldus*.

Ad 38. Si Cleopatra accepit talem excessum illum extorquendo per fraudem aut dolum, et tunc tenetur de restitutione; dans enim non dedisset volens, sed deceptus. Si vero accepit vigore liberi contractus *facio ut des*, seu pacti initi sub tali pretio, et tunc non tenetur de excessu, si dans potuit de illo libere disponere; nam dans dedit volens, et hæc res non ita facile solet habere pretium omnino determinatum in multorum sententia. *Navarrus, Lessius*.

Ad 39. Affirmative; quia cum ageretur de defectu respectivo notabili et pernicioso, tenebatur Calpurnius ex se, etiam non interrogatus, ex justitia defectum aperire; non monendo evincitur voluisse damnum: sicut patet de *muto*, qui cum debeat ex justitia clamare, taceat. Excipe saltem quoad conscientiam, si locator equi et ipse defectum ignoraverit; si non monuit ex mera oblivione; si conductor eidem dixerit quod esset transiturus per talem locum, ubi est nulla aqua, sed conductor alio perexit. *Bartholomæus a S. Fausto*.

Ad 40. Negative; quia hæc injuria non est pecunia comparabilis; sed est solum satisfactio exhibenda per signa doloris et veniæ petitionem, sciente et exigente marito. Adde hoc in jure reprobari, ne maritus videatur suæ uxori lænocinium facere. *Lessius, Lugo, Giribaldus*.

Ad 41. Capellanus graviter deliquit contra justitiam cooperando injustitiæ patroni, qui tenetur ea indumenta providere; contra religionem, impediendo ne visitatores decreta ederent pro vestibis sacris ad decentiam cultus; contra veritatem, cum sic agendo superiores deceptorit; contra obedientiam, quia id solet prohiberi a visitatore, forsitan etiam sub pœna. *Barbosa, Diana*.

Ad 42. Hoc maxime procedit de columbis, cuniculis, gallinis et similibus. Si porro non possit alia via damnum reparari, tum clamando, tum artibus ingeniosis animalia arcendo, tum satisfactionem exigendo, tum dominum monendo, etc. (ut solent viri timorati), tunc Lillius juste occidit animalia; cum quisque enim jus habeat ad servanda quæ sua sunt, habet item jus ne ab aliis in iis damnificetur, ideo jus avertendi damnum. *Felix a Potestate*.

Ad 43. Negative; neque enim Agesilaus extitit causa proxima damni, cum aperitio januæ de se non ordinetur ad damna inferenda per latrones; idque maxime, si creditor totus positus et intentus ad reparandum sibi, penitus inconsiderate ostium officinæ apertum reliquerit. *Fedeli*.

Ad 44. Hæredes Colnaghi succedunt singuli pro rata in onere Misarum per annos 60; at probabiliter non obligantur ad pœnas dandi Confraternitati 200 scuta vel ejus partem pro rata si negligant; sed satisfaciunt si Missas omissas faciant celebrare et simul omnes correspondentes annis sequentibus. Ratio primi: quia hæreditas Colnaghi secum fert omnia onera et obligationes reales; unde eo ipso quod Colnaghus sit hæres institutus, manet obligatus ad onera imposita, et per consequens hujus hæredes qui ejus personam repræsentant, debent subire eandem obligationem. Ratio secundi: legatum relictum Confraternitati fuit conditionale; atque ideo non debetur nisi conditione in toto rigore posita; conditio porro respiciebat tantummodo Colnaghum, qui suæ obligationi quoad vixit, satisfecit; non vero ejus hæredes. *Lugo*.

Ad 45. Plus panni exigendo quam sit opus, si eo animo ut sibi retineat partem in notabili quantitate, Corradus peccat graviter ut patet. Si vero sartor justum pretium accipit a domino, sine furto non potest residuum panni retinere, quia alterius est: excipiunt fragmenta exigua quæ veluti pro derelictis habentur, et hoc sciunt domini, esse in usu communi. *Voit*.

Ad 46. Annulum pretiosum furando Canutus peccavit graviter, quia quoad talia furta parentes sunt ordinarie graviter inviti et quoad rem et quoad modum. Petendo cum aperto mendacio tria scuta loco dimidii unius per se loquendo etiam graviter peccavit mendacio et furto; hic enim excessus est valde notabilis, etiam respectu parentum, nisi sint admodum divites, liberales, et valde indulgentes erga talem filium. Consumens notabilem summam præter ordinarias expensas, ludendo, etc., item graviter deliquit, et merito parentes hic habentur graviter inviti. Ex eadem ratione graviter peccat vendendo libros, vestes, etc., non tantum contra justitiam, sed etiam contra pietatem erga parentes, quia in hisce agendi modis ad iram, tristitiamque moventur. *Voit.*

Ad 47. Si Acrisius plene ebrius horologium surripuit, quod in eadem amisit ebrietate, ante iudicis sententiam restituere non tenetur: non ex re accepta, cum nihil amplius habeat; non ex injusta acceptione, cum non adsit culpa theologica. Secus si ante tumultum hanc ablationem prævidisset; tunc enim volens ebrietatem cum tali animo conjunctam, etiam censetur voluisse furtum. Ita *Voit et Berti.*

Ad 48. Tenetur Dejoterus tantum restituere equum et id in quo equus per usum factus est deterior, non vero fructus locationis; nam hi censentur pure industriales, cum non sit supponendum virum nobilem et perdivitem velle equum locare. (Aliis tamen negantibus, quia quælibet res fructificat domino suo.) *Sanchez, Lessius.*

Ad 49. Solvere debet Elvetius juxta prudentis viri iudicium; nam ex una parte restitutio non est tantum commensuranda præsentis rei valori quæ sublata est, sed etiam existimationi damni quod provenit in sequenti ex re ipsa ablata; arbusculæ enim illæ succrescentes majorem certe valorem erant habituræ. Ex altera vero parte non est certum quod res si sublata non fuisset tanti vel tanti esset valitura, nam iudicium fieri non potest de infortuniis quibus res illa potuisset esse obnoxia. Hinc est quod omnibus pensatis, non nisi juxta prudentis viri et experti iudicium summa illa major scutorum decem, sed minor scutorum triginta taxari potest. *Azor, Navarrus, Bonacina.*

Ad 50. Si famuli certo moraliter sciant, virum illum nobilem ex stipendio ipsis soluto fieri magis impotentem, et ex alia parte ipsorum copia necessaria non sit ad conservandum statum domini convenientem, probabilius non possunt a domino illo stipendium accipere, vel retinere receptum (nisi forte tantumdem eidem domino inserviando acquisierint); esset enim accipere ab alieno ære gravato. Ita *Navarrus, Tamburini.*

Ad 51. Si Zoilus capellanus hæc pinguia honoraria accepit mala seu dubia fide, noscens aut suspicans famulum impotentem ut de suo tan-

tum tribuat, tunc si prætermissa diligentia debita, accipere persecutus est, tenetur semper restituere; tum quia malæ fidei possessori non currit præscriptio, tum quia possessor malæ fidei tenetur restituere rem si extat, quia clamat ad dominum; et si non extat, restituere æquivalens quia ex regula juris *pro possessore habetur qui dolo desit possidere.* Si vero bona fide accepit, non tenetur restituere nisi accepta infra ultimum triennium, quia mobilia hæc cum titulo et bona fide triennio præscribuntur. Imo tenetur tantum reddere accepta infra triennium, si adhuc extant impermixta, quoniam clamant ad dominum; si autem amplius non extant, aut per mixtionem fuerint ab ipso moraliter consumpta, solum tenetur ad id, in quo factus est ditor. *Fedeli.*

Ad 52. Affirmative; non enim manifeste omnino constat Amilcar revera se in flumen conjecisse ex desperatione; fama enim est tantum de dicto, non de facto. Neque dicas ex ejus dicto præsumptionem contra ipsum militare; in hac re veritas clare constare debet: porro non firmiter constat; potuit enim id evenisse casu fortuito. Et si pridie dixit se velle in flumen dejicere, verisimile non est quod id asseruerit ex corde ob magnam repugnantiam ad se necandum; unde præsumptio stat quod potius id protulerit ex impatentia aut ore tantum, eo fine ut audientes ejus inopiam sublevarent, prout solent quandoque facere pauperes, dicentes se velle ire ad hæreticos, ad lupanar, etc. *Navarrus.*

Ad 53. Si attenta qualitate patris nummi quos Flavius filius surripuit ab ipso ita sint in modica quantitate, ut pater nec quoad substantiam nec quoad modum rationabiliter esse possit invitus, et perspecta qualitate filii, ipsi liceat aliquando cum amicis ludere et honestis recreationibus interesse, tunc dici debet quod filius vere furtum non committit, et proinde quod in conscientia sit tutus. Secus non. *Casus conscient. resol. sub Lambertini.*

Ad 54. Si accepta summa erat propria furum (non res furti), potest illam Aristippus sibi retinere; quia supposita non manifestatione furum ex parte ipsius, acceptio ac detentio talis summæ injusta non est, ut ait D. Thomas in 4 *Dist. 15, q. 2, a. 4, q. 2.* Neque tenetur de aliquo eo quod dixerit *non vidi*, etsi peccaverit peccato mendacii, nisi teneretur ex justitia clamare, vel manifestare; unde si graviter violavit charitatem, non tamen violavit justitiam. Quod valet, etsi fures non manifestaverit ex odio vel alio pravo affectu: imo probabilius etsi ex ejus taciturnitate fures sint facti animosiores; quia semper verum est, quod non potest dici vere consentiens, eo nempe consensu per quem habetur verus influxus in damnum. *Navarrus, Giribaldus.*

Ad 55. Primo optando sibi mortem ex prava intentione et delibe-

rate, graviter peccavit Crispinus. Secus si ex perturbato animo aut in-deliberato iræ motu, aut si ex bono fine, ne diutius in periculo pec-cati vivere debeat; 2. item est de imprecationibus, quæ in parentes: sunt etiam contra pietatem: ultra scandalum quod evenire potest; 3. gaudium de malo proximi grave est; et sane ordo charitatis maxime pervertitur proximi mortem optando, vel de illa gaudendo; 4. si odium in novercam fuit grave in ipsam personam, peccavit graviter contra charitatem; si cum desiderio nocendi, etiam contra justitiam: secus si fuerit tantum levis animi aversio, quod est supponendum, si non cogi-taverit de malo; sed huic tamen adjungitur inimicitia, scandalum, etc.; 5. susurrando peccavit graviter, si gravia protulit de se sufficientia ad dissolvendam amicitiam, suscitandas aversiones, discordias; at nulla culpa, si manifestetur verum defectum ad solvendam perniciosam ami-citiam; 6. si Crispinus alterum invasit et factis graviter læsit, peccavit graviter; secus si ex motu non satis deliberato unum alterumve cola-phum inflixerit: quæ læsio, maxime inter plebeios, non censetur gravis, vel inter personas ferme æquales. Ubi advertendum quod plerumque in confessione confundi solet *rixa* cum *contentione*: hæc enim in verbis consistit; illa in factis proximum lædentibus, ut est cædere ipsum pugnis, prosternendo in terram, etc. *Voit.*

Ad 56. Recte egit Adalbertus; talis rudis habetur ut parvulus vel amens. Sic S. Xaverius baptizavit Japonem præ senio jamjam moriturum, quamvis tam stupidus esset, ut nec sciret Deum esse, nec ulterius instructionis capax esset. At præstat, si mora permittat, actum fidei (in similibus) cum tali rudo elicere cum spe et dolore de peccatis. Sunt qui dicunt baptizandum esse sub conditione: *si capax*, ad salvandam sacramenti reverentiam. *Voit.*

Ad 57. Vedastus si id omnino certo moraliter sciat, utpote jam ex-pertus aliquoties, non videtur teneri; quia tunc sibi debet imputare inimicus; siquidem illa inutiliter darentur; excipe nisi ea sint agenda ad auferendum scandalum. Dein denuo salutans, propinans vel allo-quens exponeret se periculo gravioris iracundiæ et odii. Si tamen præ-videt ex iteratis illis signis, fore ut Ruffo emollitus odium paulatim deponeret, tunc Vedastus ad id ex charitate erit obligandus. *Sporer.*

Ad 58. Peccaminosum est silentium Rosæ; cum enim unicuique mandaverit Deus de proximo suo, lex charitatis nos obligat ad impe-diendum proximi damnum, si absque gravi nostro incommodo vel al-terius illud possumus impedire, ut videtur posse de præsentis. Domina autem exasperatio tanta non erit, ut majus damnum sit timendum. Ce-terum ordo charitatis vult, ut prius secreto famula admoneatur, si aliud non obstat. *Garibaldus.*

Ad 59. Recte se gessit confessarius, si ex quo Atalia non reddat sa-

lutationem vicinæ quacum est rixata, oriatur aliquod scandalum, aut id æstimetur notabilis contemptus ejusdem vicinæ, spectatis circumstan-tiis loci, temporis, personarum, nec non consuetudine patriæ; quia tunc non reddere salutationem est revera lethale contra charitatem. Secus non; quia hæc signa omittere, absolute loquendo, est potius contra urbanitatem, quam contra charitatem. *Bonacina, Giribaldus.*

Ad 60. Affirmative: peccat Muretus; cum id fieri non possit sine gravi proximorum et maxime pauperum damno; unde id deliberate in-tendere est velle opes modis illicitis augere, quod prohibetur decimo decalogi præcepto. *Giribaldus.*

Ad 61. Si lutheranus ille id requirit in fidei ac catholicæ religionis contemptum, certo nequit sacerdos ista agere ob quodcumque dam-num; nam idem esset ac virtualiter contemnere seu negare fidem ex-terius, vel saltem contemptori cooperari, quod est intrinsece malum. Si vero id faciat præcise ad suæ potentiæ ostentationem, tunc si sacer-dos gravia timet, potest illa licite peragere, remoto tamen scandalo, periculo subversionis, etc.; nam ex una parte illa sunt de se mala quia prohibita, ex alia prohibitio eorumdem non censetur hisce in casibus in-tervenire, cum Ecclesia non obliget cum tanto incommodo. *Duar-dus.*

Ad 62. Si Latona præviderit prolem ab hæretico invalide baptizan-dam, tunc ipsa potuit baptizare, si alius catholicus haberi facile haud potuit: secus non; quia minus videtur esse malum, quod infans bap-tizetur ab hæretico, quam quod rebaptizetur. *Voit.*

Ad 63. Circa intentionem Hugo assuescat ante Missam recitare illud *ego volo celebrare missam*, etc.; postmodum in missa de intentione nil amplius cogitet, nec quidquam unquam interne dicat. Verba con-secrationis pronuntiet immote, continue, subito absque ullo capitis motu, nec halendo super hostia vel calice; et submisce, nec est ne-cesse ut vocem altius attollat, quia pulsantur organa, etc. Circa defe-ctus, ne sit anxius, neve postea cogitet: sed maxime in omnibus ani-mose sequatur confessarii consilium, monita ac præcepta. Confessarius ei suggerat motiva præcipua deponendi scrupulos: 1. quod propter scrupulos nec devotius legit nec attentius missam, imo male; 2. quod ne dum rite tractet, imo inhonorat tam magnam actionem; 3. quod pariat apertum scandalum, et populi devotionem turbet; 4. proponat illi alios pios et doctos sacerdotes qui non ita agunt, et tamen devote celebrant, etc. *Voit.*

Ad 64. Si filius exponit ex se ipso, se peccasse cum affine in primo gradu, tunc est manifestum, non posse simplicem confessarium illum absolvere, quia exponit incestum formalem reservatum. Si vero filius exponit tantum se peccasse, v. g., cum libera, et tunc Sejanus confes-

sarius interroget, an ea sit sibi propinqua (est enim interrogatio qua communiter fieri solet ac debet singulis se accusantibus de aliquo simili peccato, unde nulla suspicio de fractione sigilli): et si neget, dummodo aliunde dispositus, absolvat, non obstante notitia habita a confessione patris; *nihil enim minus scimus, quam id quod per confessionem scimus*, ait D. Bernardus. — Quod pertinet ad patrem, absolutio ipsi impertita est nulla, si ipse scienter peccasset post filium et culpabiliter id omiserit declarare; secus non. *Puteobonellus*.

Ad 65. Etsi non adsit absoluta prohibitio tamdiu protrahendi communionem, tamen quia in praxi facillimum est, quod adstantes videntes Angelicam communicare hora adeo tarda ac plene insolita, nedum admirari incipiant, sed et de illa obmurmurare, utpote res sit omnino dissona a consuetudine; ideo satius iudico practice illicitum Parocho in eo casu matronæ indulgere, tum ne violetur praxis, tum ut vitetur scandalum. *Resolutio Casuum sub auspiciis Card. Lambertini resol.* Imo habetur prohibitum a S. C. Rituum.

Ad 66. Negative, cum exhiberi debeat populo adoranda Hostia in illo sacrificio consecrata et oblata. Melius fecisset Fabricius si majori istæ Hostiæ alteram parvam consecratam in eo sacrificio simul adjunxisset; quod facile potuisset exhibendo utramque adorandam; sic et satisfaceret omni sacræ cæremoniæ (ceterum in extrahendo ab Ostensorio hostia, non video quomodo non fiat admiratio). *Marchantius*.

Ad 67. Gabinius si amplius non possit largitorem monere, potest propria auctoritate duodecim tantum celebrare; sic agendo non peccat neque contra justitiam, cum servet æqualitatem; neque contra fidelitatem, quia promissio nulla fuit ex errore inculpabili circa rem; neque contra S. Congregationem quæ vult stare promissis; quia S. Rituum Congregatio supponit profecto scientiam congruitatis stipendii. *Donatus* atque *Rotarius*.

Ad 68. Si aliud non obstat, tunc non eum communicet parochus. Ad auferendam autem admirationem in populo, atque infamiæ periculum in puero, dicat alta voce: *Nondum ad communionem admissus es; venias cras ut prius te examinem, ut est de more; et si idoneus, ad communionem cito admittam*. Ita *Possevinus*.

Ad 69. Attilius plurimis gravissimis peccatis se maculavit; nempe idololatriæ saltem externæ; *gravissimi scandali* per inductionem populi ad materialem idololatriam ex Constit. *Etsi* Clementis VIII; *injustitiæ* stipendia accipiendo; *damni spiritualis* veris sacramentis fraudando qui illis indigebant, maxime in mortis articulo. Si ex aliquo errore in intellectu contra fidem et pertinacia in voluntate hæc fecerit putans id potuisse etsi non fuerit sacerdos, tunc reus esset formalis hæresis et quidem externæ per celebrationem etc.; ideo incurrit in

excommunicationem Bullæ *Cænæ*. Si vero fecit secluso tali errore, nullam invenio pœnam spiritualem latam, et a pluribus eximitur etiam ab irregularitate, cum nec sit Clericus. Sed habetur uti suspectus de hæresi, ideo denunciandus. Baptismus fuit validus, si ille fictus sacerdos rite administravit: quod caute indagandum. Missæ fuerunt nulliter celebratæ; et ideo petenda condonatio secreto a S. Sede, si quæ erant dicendæ pro Legatis, nec capellanus habeat ut restituat. Fideles semper nulliter confessi sunt; Parochus tamen ne populum inquietet, sed generatim illum excitet ad contritionem. Ceterum qui postmodum una etiam vice confessi sunt bona fide cum dolore universali, jam satis sunt absoluti. Extrema Unctio nulliter data est; at nullum remedium, nisi agatur de aliquo infirmo cui recenter sic fuerit inaniter administrata: tunc sub aliquo prætextu ipsi dari debet a vero sacerdote. Tandem quoad matrimonia ne parochus sit adeo anxius; quia sicut matrimonium est validum etsi contractum coram parochus mere putativo; ita quoque quod contrahitur coram sacerdote mere putativo, si hic habeat titulum coloratum licentiæ a Parochus, ut cum Sanchez, Bossio, Cuttieres, Bonacina et aliis docet Giribaldus. Neque dicas ex Tridentino contrahi debere coram parochus *vel alio sacerdote*; nam sicut quamvis Concilium apponat *coram parochus*, id intelligitur de parochus vero vel putativo, ita quamvis Concilium apponat illud *vel alio sacerdote*, intelligitur de sacerdote vero vel putativo, hoc est sic communiter existimato. Ratio fundamentalis: veritas sacerdotii non requiritur de jure divino ad valide assistendum matrimonio, sicut requiritur ad absolvendum, et ad infirmum inungendum; sed solum ex dispositione Ecclesiæ, quæ propterea in casu necessitatis dictæ qualitatis defectum supplere potest, et supplet; cum interveniat error communis una simul cum titulo colorato. Ita *Resolutio Casuum de mandato Card. Lambertini, dein Benedicti XIV*, cum Suarez.

Ad 70. In subjecta materia negative; Lucullus non satisfecit: nam confessarii imponentes pro satisfactione plurium missarum auditionem, communiter intendunt imponere onus audiendi plures Missas diversis temporibus, ut apparet ex communi sensu confessoriorum et praxi pœnitentium. Unde hic non supponendum confessarium permittere ut uno tempore et actu pluribus satisfiat obligationibus, etsi alioquin posset. *Lugo, Turrianus*.

Ad 71. Leo non debuit confiteri peccata ante baptismum commissa, quia non sunt materia confessionis; sed debuit confiteri peccatum sub ipso baptismo patratum, quia in primo instanti baptismi jam erat fidelis et subditus, et subditus Ecclesiæ quoad primum esse; sicut in primo instanti quo quis peccat, est peccator. Dein peccatum sic commissum, vel continuatum impedit baptismi effectum; ergo non potest

tolli per baptismum; ergo debet per aliud medium præter baptismum institutum, nempe Pœnitentiam. *Voit.*

Ad 72. Est iudicium sine iudicio quod efformat Brixius; concursus non præbet causam præcipitanter administrandi Sacramenta; ideo magis, quia sunt homines ita comparati, ut diu non absoluti, in tali concursu compareant, sperantes quod sibi tunc confessarii omnia facilius indulgebunt. *Voit.*

Ad 73. Mecilius potest absolvi; esto, quod reservatio non attendatur in ordine ad peccatum pro tempore quo committitur, sed pro tempore quo absolvitur; at doctrina communis est quod iurisdictio semel habita prorogatur in iudice delegato incæpta semel causa in ejus foro, usque ad ejus complementum. Lugo, *Resp. moral.*, l. I, dub. 25.

Ad 74. Si alia lethalia in eo paschate confessus est, non tenetur; nam Epimenides ea confessus est quibus se Dominum offendisse mortaliter recordabatur, in quo stat præceptum. Si vero peccata declarata fuerunt tantum venialia, tunc tenetur, quia cum annuæ confessionis præceptum non nisi proprie circa lethalia versetur, dicto præcepto non satisfacisset per solam venialium confessionem, cum teneatur mortalibus. (Alii tamen negant, quia cum illa mortalia in confessione fuerint oblita in bona fide, jam remissa sunt, ideo non amplius pœnitens illis coinquinatus est; unde tantum tenetur in prima confessione illa subijcere Ecclesiæ clavibus.) Lugo, *Giribaldus.*

Ad 75. Dubius non poterat offerre pecuniam, quia quod non est ex fide, peccatum est; neque sententiam libelli sequi, quia ei non præbebat solidum fundamentum. Potuit autem Velleius alios inquirere, si bona fide procedebat, sollicitus nempe ut inveniret veram sententiam; non autem ut quæreret auctores sibi placentes qui factum suum colorarent. Non autem ei suffragatur possessio triennalis, quia nempe est simoniaca et in mala fide. *Voit.*

Ad 76. Si beneficium sit simplex nec ordini sacro adnexum, et Janus eo animo acceptaverit, ut velit proprio munere satisfacere, donec mutando statum beneficium cum debita facultate dimittat fratri, tunc non peccat, saltem graviter; nam nullo jure probatur, ipsum teneri sub gravi animum habere perseverandi in statu clericali, imo jure ei permittunt ad nuptias transire, ut colligitur ex cap. *Joannes* et cap. *Diversis de cler. conjug.* Si tamen beneficium importat onus seu ministerium Ordinis sacri, Janus graviter peccat; quia munus aliquod assumens debet omni jure curare, ut se reddat idoneum ad illud exercendum tempore suo. *Sotus, Sanchez, Toletus.*

Ad 77. Cum sponsalia sint promissio mutua, ex sola taciturnitate non rite semper infertur repromissio, nisi illa vestita sit aliis circumstantiis clare indicantibus consensum. Similiter nec immissio et ac-

ceptatio arrhæ aut jocalium per se non est signum promissionis aut repromissionis, nisi præcedant aut comitentur verba, vel circumstantiæ clarius consensum significantes. Sunt tamen qui censent in præsentii facti specie, satis indicari consensum, uniendo scilicet taciturnitatem cum acceptance arrharum, maxime si ob verecundiam tacuerit puella. *Voit.*

Ad 78. Marculfa, nisi gravida sit, nec gravis inde timeatur exitus, non tenetur se prodere; nam per hoc non officit matrimonio, nec quis tenetur manifestare propriam turpitudinem: esto quod si id sponsus dignoscat, possit resilire; sponsa tamen non tenetur talem pœnam in se exequi. Dixi *nisi sit gravida*, si enim esset, deberet vel declinare matrimonium, vel vitium manifestare, quia alioquin sponsus post matrimonium deberet alere prolem alienam, et proles legitima nascitura damnnum inde pateretur. Item excipe nisi gravis inde timeatur exitus, si sponsus de facili defectum sit deprehensurus et valde ægre durante matrimonio laturus. Sponsus si potest probare deflorationem, liberatur, quia tunc nuptiæ quoad ipsum deteriores factæ sunt; at si non valeat, tenetur stare promissis et iudici obtemperare. *Voit.*

Ad 79. Si utraque qualitas (quod sit nobilis et primogenita) fuerit a Raymundo primario intenta et sponsam nisi sub conditione *si sit nobilis et primogenita*, expresse et actualiter voluerit ducere, non fuit validum conjugium; quia error redundabat in personam; in solam enim nobilem et primogenitam consensit, et non in aliam. Fuisset autem validum si tantum in virginem præsentem, quam putabat esse nobilem et primogenitam, consensisset; quia tunc nullus error redundans in substantiam adfuisset. — Diximus si expresse et actualiter, *nec aliter voluerit*, contrahere; nam in foro externo, si talis conditio expresse apposta non probetur, standum est pro valore matrimonii. In foro autem conscientiæ Raymundus debuit esse certus, quod contrahendo actualiter, non alium animum habuerit, quam sub iis conditionibus contrahendi; sola enim habitualis intentio, vel potius talis dispositio non sufficit qua quis ita comparatus est animo, ut non contraheret cum persona hac, si sciret eam non esse talem qualem ipse putat, v. g., primogenitam, virginem, divitem: eo quod in contractu non attendatur ad id, quod quis faceret, si sciret, quæ postmodum experitur; sed ad id, quod reapse circa substantiam contractus facit. Nec auditur in foro externo qui vellet apponere: unde non potuit recte Raymundus uxorem dimittere. *Voit.*

Ad 80. Dicimus primo nullum adesse impedimentum; si quod esset, illud criminis foret, sed hoc non intervenit, cum adulterium non sit utrinque formale. Secundo juxta Van-Espen mulier quæ matrimonium ignorabat, potest promissionis complementum repetere, quia nemo

lucrum de suo dolo reportare debet. At Sanchez et Rosignolius contrarium docent, nam hæc promissio utpote a jure reprobata (cum det causam captandæ mortis conjugis) est irrita. Nec officit quod fœmina conjugium ignoret; nam promissio mutua ut est sponsalitia nequit claudicare, nec ignoratio inhabilem habitare valet: posset forsan vir devinci ratione illatæ damnificationis. Tertio est validum matrimonium, nam affinitas ex copula illicita dirimit matrimonium ad secundum gradum tantum.

Ad 81. Breve potest exequi; nam licet ad valorem dispensationis exprimi debeat, an affinitas sit in linea transversali, ut docent Sanchez, De Justis et Reiffenstuel, et quia vel non datur dispensatio in linea recta affinitatis ex copula licita, vel ducere affinem in linea recta indecentius sit, quam in linea transversali; quando tamen affinitas oritur ex copula illicita, non est necessaria expressio lineæ rectæ vel transversalis; cum ex copula illicita non oriatur major notabiliter reverentiæ obligatio ex linea recta quam ex transversa, ut docent citati doctores.

Ad 82. Si Arethusa deflorata consensit in sui deflorationem, tunc Anthistenis prætentio justa est; quia tunc nulla per deflorationem consanguineæ irrogata est injuria. Si puella non consensit, tunc deflorator ratione illatæ injuriæ tenetur se habilem reddere ad compensandum ipsi honorem, et sic ad removenda ex se omnia impedimenta; ideoque per consequens etiam ad obtinendam dispensationem. *Rosignolius.*

FINIS TOMI QUARTI ET ULTIMI.

INDEX TOMI QUARTI

TRACTATUS DECIMUS.

DE PŒNITENTIA ET EXTREMA UNCTIONE.

DISPUT. I. De Sacramento Pœnitentiæ.	1
PRÆLUDIUM.	1
CAP. I. De Sacramento Pœnitentiæ natura, necessitate et institutione.	4
CAP. II. De Sacramento Pœnitentiæ materia.	8
Art. I. De contritione generatim.	11
§ 1. De contritione perfecta.	20
§ 2. De contritione imperfecta seu attritione.	25
Corollarium. De proposito.	27
Art. II. De Confessione sacramentali.	31
§ 1. De Confessionis sacramentalis institutione.	31
§ 2. De Confessionis præcepto ac conditionibus.	39
N. 1. De integritate ad Confessionem.	49
N. 2. De causis ab integritate Confessionis excusantibus.	59
Corollarium. De Confessione iteranda, et de Confessione generali.	63
Art. III. De satisfactione.	68
Corollarium. De Indulgentia et Jubilæo.	85
CAP. III. De forma Sacramenti Pœnitentiæ ejusque efficacia.	97
Art. <i>unicus.</i> De absoluteione concedenda, neganda, differenda.	102
§ 1. De occasionariis.	106
§ 2. De consuetudinariis seu habituatis ac recidivis.	113
Scholium. De absoluteione et assistentia præstanda moribundis.	117
CAP. IV. De Sacramento Pœnitentiæ ministro.	119
Art. I. De Confessarii approbatione et jurisdictione.	121
Art. II. De casuum reservatione, et proprii complicitis absoluteione,	135